

process does not improve, but also degrades the quality of learning. Therefore, the introduction of computer technology must be properly planned and anticipate the results of training, to simulate the situation and the consequences of implementation of the program of the course.

Keywords: man, education, culture, information education, computer technology, multimedia, web technologies.

Пучков О.

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНЕ НАВЧАННЯ ЯК ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

У статті розглянуто проблему розвитку творчого потенціалу особистості в контексті особистісно орієнтованого навчання. Розкрито умови формування мотиваційної сфери особистості та окремі аспекти вивчення її психологічної структури. Запропоновано аналіз таких парадигм професійної освіти: когнітивно орієнтованої, діяльнісно орієнтованої та особистісно орієнтованої, які використовуються при підготовці сучасних фахівців.

Ключові слова: особистість, творчий потенціал, мотивація, мотиваційна сфера, навчання, освіта, технологія навчання, психологічна структура.

У сучасних умовах суспільству потрібні висококваліфіковані та ініціативні спеціалісти, здатні постійно вдосконалювати свою особистість і професійну діяльність. Саме вони зможуть адекватно виконувати свої функції в умовах розвитку сучасної України. Адже висока сприйнятливність, соціально-професійна мобільність, готовність до швидкого оновлення знань, розширення арсеналу навичок і вмінь, освоєння нових аспектів і видів діяльності, саморозвиток особистості складають основу професійного зростання фахівця. Як зазначається в Національній доктрині розвитку освіти – держава повинна забезпечувати виховання особистості, яка усвідомлює свою належність до українського народу, сучасної європейської цивілізації, орієнтується в реаліях і перспективах соціокультурної динаміки, підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється [3]. В основі такого типу неперервної освіти лежить самостійна навчальна діяльність фахівців, спрямована на формування їхньої готовності до самонавчання та розвитку власної творчої індивідуальності.

Аналіз стану наукової розробки цієї проблеми показав, що її розв'язання було предметом уваги Ш. Амонашвілі, Б. Ананьєва, І. Балла, Ю. Бабанського, І. Беха, В. Давидова, І. Унта, Г. Костюка та інших вчених.

Метою цієї статті є розгляд питання розвитку творчого потенціалу особистості в контексті особистісно-орієнтованого навчання. Завданням статті є – аналіз і характеристика умов формування мотиваційної сфери особистості в процесі навчання.

Проблема розвитку особистості в процесі самонавчання у психолого-педагогічній літературі поки що не розкрита належно. Відсутнє цілісне уявлення про неї і недостатньо розроблені сучасні технології навчання фахівців самоосвітньої діяльності, є потреба в поглибленні методологічного й теоретичного аналізу особистісного і діяльнісного аспектів і в розробці науково обґрунтованої моделі формування готовності людини до самонавчання.

Аналіз психолого-педагогічних теоретичних досліджень і практичних надбань дозволяє виділити в сучасній професійній освіті три парадигми: когнітивно-орієнтована; діялісно-орієнтована; особистісно-орієнтована.

Відповідно до когнітивної парадигми освіта розглядається за аналогією з процесом пізнавальної діяльності, а її процес: постановка цілей, відбір змісту, вибір форм, методів і засобів навчання – здійснюється як квазидослідницька діяльність. Особистісний аспект навчання зводиться до формування пізнавальної мотивації і пізнавальних здібностей. Мета навчання відображає соціальне замовлення на якість знань, умінь і навичок.

Діялісно орієнтована парадигма освіти має яскраво виражену функціональну спрямованість. Орієнтуючу, спрямовуючу роль у ній відіграє соціальне замовлення суспільства на освіту.

Особистісно орієнтована педагогічна парадигма ґрунтується на певних уявленнях про особистість. Ці уявлення, включають таке: людина є цілісною індивідуальністю зі своєю фізичною конституцією, самобутнім витвором розуму і духу; людина сама вибирає і вибудовує свій світ, життя і діяльність; людина на основі вищих людських цінностей будує свої стосунки з навколишнім світом і людьми; основу взаємодії складає діалог як універсальний засіб функціонування свідомості, реалізації смислів і відносин.

Основним орієнтиром і центральною ланкою особистісно-орієнтованої парадигми освіти є професійний розвиток і саморозвиток особистості, тих, хто навчається. «Зміна вимог до сучасних

працівників, – пише Е.Ф. Зеєр, – привела до нового визначення кваліфікації. Це не лише соціально-професійні знання і вміння, але й якості особистості, яких потребує цей вид професійної праці» [2, 3]. В особистісно орієнтованому навчанні, отже, актуалізуються, взаємообумовлюються і досить жорстко корелюються всі елементи тріади: суб'єктність особистості – процес підготовки і розвитку – майбутня професійна діяльність. Центром особистісно-орієнтованої освіти є діалогічна цілісність: особистість студента – особистість педагога.

Особистісна орієнтація видозмінює і надає нового бачення педагогічному процесу: індивідуального розвитку особистості, збереження її самобутності, особистісної свободи; інтеріоризації загальнолюдських цінностей, розвитку індивідуальних особистісних смислів, проектування власного світу і діяльності; побудови на основі діалогу соціальних взаємодій.

Зважаючи на це, у педагогічному процесі повинна бути закладена логіка індивідуального розвитку особистості, піднесення і сходження студента до нової якості своєї самобутності, освоєння і відтворення культурно-історичного досвіду й особистісно-соціальних функцій, логіка самодіяльності, смислотворчості і проектування власної діяльності, логіка соціальної взаємодії на основі взаєморозуміння, співробітництва – логіка діалогу.

В особистісно орієнтованій освіті навчання переорієнтовується на становлення соціально і професійно активної особистості, що має високу компетентність, мобільність, комунікабельність і професіоналізм, почуття соціальної та професійної відповідальності, здатна приймати складні рішення, творчо підходити до будь-якої справи, постійно вчитися. Пріоритетним стає формування особистісних структур свідомості і тільки через них – усіх інших – пізнавальних, комунікативних, організаторських і т. ін. Радикально змінюється роль викладача. Його завдання полягають у тому, щоб організувати самостійну діяльність тих, хто навчається, за загальнолюдськими, а не за якимись технічно-технологічними правилами: спроектувати навчальну програму; гуманізувати структуру і зміст дисципліни, що вивчається; визначити оптимальну технологію навчальних дій; установити дійовий контроль за рівнем засвоєння знань тощо.

Сучасна педагогіка розглядає розвиток і саморозвиток особистості як єдиний цілісний процес, як два ступені і два боки одного і того ж процесу. Навчання і самонавчання як засіб і компонент саморозвитку особистості діалектично взаємопов'язані: проявляючи активність і

прикладаючи зусилля, людина навчає себе за участю інших людей. Самонавчання – це «глибоко усвідомлена творча діяльність з оволодіння способами пізнавальної, комунікативної та інших видів діяльності, набуттю на цій основі необхідних знань, навичок і вмінь та формуванню якостей, що забезпечують саморозвиток особистості» [5, 42]. У процесі розвитку самосвідомості відбувається формування нової якості особистості, причому в такій мірі, яка породжує нове ставлення до себе і до своєї діяльності, спонукаючи особистість до саморозвитку.

Усвідомлюючи свої нові потреби і можливості, людина прагне реалізувати їх у пізнавальній діяльності і переходить від навчання до самонавчання. Вони, будучи подібними, разом із тим суттєво відрізняються одне від одного: перше – це засіб формування другого, а друге – продукт, результат першого. У самонавчанні людина – і суб'єкт діяльності, що викликає активну рефлексію, і суб'єкт, що визначає своєрідну структуру компонентів цієї діяльності. До них зараховуються, власне, цілепокладання, внутрішня потреба в самонавчанні, самоорганізації пізнавальної діяльності. Структурні компоненти мають значні відмінності: у навчанні мету ставить викладач, а для самонавчання характерним є, власне, цілепокладання, що забезпечує значно більшу продуктивність його діяльності.

Механізм самонавчання приводиться в дію суперечністю між сформованим активним пізнавальним інтересом і рівнем розвитку особистості, недостатнім для задоволення цього інтересу. Безпосереднім спонукальним моментом до самонавчання майбутнього фахівця є зміна його ставлення до себе і до діяльності, усвідомлення здатності виходити за межі заданого, творчо перетворювати себе. Прагнення задовольнити активний пізнавальний інтерес стає джерелом діяльності, оцінка результатів якої супроводжується формуванням нового смислотворюючого мотиву і завершується постановкою нових цілей. Мотиваційна структура ускладнюється, удосконалюється, відбувається впорядкування, підпорядкування, перепідпорядкування, узгодження і переузгодження мотивів, тобто йде процес розвитку особистості.

Самостійна робота студентів у формі самонавчання – це концентрація пізнавальних, організаторських і регулятивних зусиль і дій, що є способом здобуття нових знань і соціальної орієнтації як якості інтелектуального розвитку. Такий синтез, закріплений у вигляді понять, знань і соціальних орієнтацій, норм поведінки, переноситься на будь-яку дію, яка здатна забезпечити виконання професійного завдання в іншій, актуальній для особистості діяльності. Новий рівень уміння концентрувати свої дії характеризує особистісні зміни того, хто

самостійно працює, на рівні самоосвіти з інтелектуального і морального боку.

Особистісно орієнтоване навчання й самонавчання тісно пов'язані з розвитком творчого потенціалу особистості. З позиції філософії та психології категорія творчості – досить складне, багатоаспектне поняття. На думку А. Субетто, творчість – це генерація різновидів поведінки, еволюційне та функціональне творіння, це системна і творча діяльність у межах репрезентованої надсистемної «ніші свободи». У психології творчість має два аспекти – особистісний і процесуальний. Припускає наявність у суб'єкта здібностей, мотивів, знань, умінь, завдяки яким створюється продукт, який вирізняється новизною, оригінальністю, унікальністю. Вивчення цих властивостей виявило потребу особистості в самоактуалізації, у розкритті та розширенні своїх творчих можливостей. Найґрунтовніше теоретичні основи категорії творчості висвітлено в працях Г. Альтштуллера, Н. Вертні, О. Лука, О. Шумиліна. На основі наведених визначень можна стверджувати, що розуміння суті творчості невід'ємне від розгляду психологічних особливостей особистості самого індивіда, основу яких складають мотиваційна сфера та психологічна структура особистості. Вивчення зазначених складових, на думку А. Долматова [1, 24], розвиток творчих здібностей особистості, формування креативу особистості повинно стати важливим завданням вищої освіти.

Психологічними дослідженнями Б. Ананьєва, Є. Ісаєва, В. Слободчикова доведено, що інтегративним внутрішнім чинником мотивації і поведінки людини є спрямованість особистості, яка поєднує потреби, інтереси, бажання, ідеали и переконання.

Організація навчально-пізнавальної діяльності студентів, формування в них активного інтересу до учіння, самостійності є актуальною проблемою всіх суб'єктів освітнього процесу. Адже добре відомо, що, з одного боку, відчуття потреби в знаннях того, хто навчається, виявляється глибоким внутрішнім мотивом до учіння. З другого боку, навчальна діяльність, що не приводить до реальних результатів у навчанні, не приносить задоволення, викликає зневіру у своїх силах, а нерідко і різко негативне ставлення до учіння. Крім того, систематичні невдачі у навчанні є саме тією силою, що руйнує пізнавальні інтереси. Учіння стає ефективним, коли ті, хто навчається, виявляють інтерес до предмета пізнання, активно прагнуть до оволодіння знаннями. Пізнавальні інтереси при цьому визначають вибірковість, продуктивність і якість розумової роботи.

До психолого-педагогічних умов, які сприяють формуванню інтересу і мотивації до навчально-пізнавальної діяльності, на нашу думку, можна віднести такі з них: прищеплення любові до професії; забезпечення наукового обґрунтування і повної відповідності структури, змісту і логіки навчання кінцевим цілям підготовки фахівців; упровадження сучасних інтегрованих технологій навчання; забезпечення безперервного, науково-обґрунтованого нарощування знань, умінь і навичок студентів у процесі всіх етапів підготовки в навчальному закладі; широке впровадження в навчальний процес особистісно-орієнтованої самостійної роботи; організація навчання на засадах інтегративності, модульності; рейтингової системи контролю знань, умінь і навичок; широка комп'ютеризація та інформатизація навчання; висока психолого-педагогічна майстерність професорсько-викладацького складу; упровадження індивідуальних і творчих завдань для тих, хто навчається; забезпечення навчання найобдарованіших за особистісно-орієнтованими навчальними планами; продумана система практичних завдань з орієнтацією на майбутню професійну діяльність; навчання студентів найраціональніших прийомів навчально-пізнавальної діяльності, самоорганізації і самоконтролю; широке залучення студентів до наукової і науково-дослідної роботи та інші.

Важливим чинником створення та підтримання мотиваційної сфери особистості є біологічний рівень людської свідомості (структура особистості), центральним у якому є поняття інтелекту. Р. Солсо визначає інтелект як здатність здобувати, відтворювати і використовувати знання в конкретних та абстрактних поняттях і стосунках між об'єктами й ідеями в різних видах діяльності [4]. О. Долматов наголошує, що інтелект характеризується не тільки сумою знань і об'ємом пам'яті, а низкою специфічних функцій: здатність до аналізу; фундаментальні здібності щодо розуміння сутності, умінь виділяти визначальні суперечності, рушійні сили процесів; здатності до адаптивної зміни поведінки, до научіння; здатність до дедуктивного й індуктивного мислення; формально-логічні здібності проектування [1, 32].

Досягнення в процесі навчання високого рівня розвитку творчого потенціалу особистості передбачає всебічне вивчення та врахування її індивідуально-психологічних особливостей, сприйняття кожної окремої особистості як суб'єкта навчального процесу. При цьому вивчається:

- спрямованість особистості та її види – ділова, особистісна, комунікативна;

- інтелектуальність – ступінь розвитку та структура інтелекту;
- емоційність – рівень реактивності, стійкості, неспокійності;
- вольові якості – уміння долати труднощі, наполегливість у досягненні мети;
- комунікативність, ступінь товариськості;
- самооцінка – низька, адекватна, завищена;
- працездатність, рівень самоконтролю;
- швидкість і точність виконання завдань, задач, дій;
- спроможність до групової взаємодії;
- уміння розв'язувати складні операції.

Вивчення та врахування переважної більшості зазначених індивідуально-психологічних особливостей суб'єктів навчального процесу здійснюються в процесі навчання, учіння, поза аудиторного спілкування, індивідуальних бесід тощо і не потребує застосування спеціального інструментарію.

Критеріями розвитку творчого потенціалу особистості є прояв інтелектуальної ініціативи; наявність оптимальної мотивації; рівень розвитку творчих здібностей і вмінь; прояв самостійності і здатності до самоорганізації у в навчально-пізнавальній діяльності. Їхнім спільним показником може бути вихід за межі заданої ситуації.

Отже, критерії оцінки сформованості готовності до самонавчання в самостійній роботі – домінуючий активний пізнавальний інтерес, самоорганізація, самонавчання, реалізація творчого потенціалу. Прогресивні зміни рівня самонавчання в самостійній роботі і розвиток творчого потенціалу особистості можуть бути оцінені за допомогою одних і тих же характеристик: продуктивного сектору пізнавальних, організаційних і регулятивних дій і морального смислу навчальних дій. Отже, розвиток самонавчання як діяльності і творчого потенціалу, як інтегративної якості особистості – це єдиний процес, в основі якого лежать здатність до самодіяльності як базова характеристика особистості і домінування пізнавальної мотивації. У самонавчанні відбувається розвиток компонентів творчого потенціалу особистості, втілення якого у творчій активності є причиною і результатом самостійної самонавчальної діяльності.

Особистість, що звикла до самонавчання в процесі виробленої ним здібності до цілепокладання, сама ставить перед собою мету і прагне її досягти, творить себе, набуває теоретичні знання, оволодіває навичками і прийомами здійснення професійної діяльності, розвиває необхідні професійні й особистісні якості, уміння, здібності. Пізнавальна мотивація, що лежить в основі самостійної роботи, спрямованої на формування здатності до самонавчання, стає

вихідним моментом розвитку професійної мотивації і спрямованості особистості майбутнього фахівця. Самонавчання триває у формі навчально-професійної діяльності, коли активний пізнавальний інтерес до навчального предмета поєднується з інтересом до майбутньої професії та процесу її освоєння. При цьому самостійна робота не лише спонукає до активності в пізнавальній сфері діяльності, але й визначає процес підготовки фахівця, надає йому глибокої усвідомленості і цілеспрямованості, творчого характеру, сприяє формуванню та розвитку творчого потенціалу особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долматов А. В. Основы развивающего образования: Теория, методы, технологии креативной педагогики / Под научной ред. А.Ю. Рунеева. – СПб. : ВУС, 1998. – 196 с.
2. Зеер З.Ф. Личностно-ориентированное профессиональное образование. – М. : Издательский центр АПО, 2002. – 44 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти, затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002 // Професійно-технічна освіта. – 2002. – № 3. – С. 2 – 8.
4. Солсо Р. Л. Когнитивная психология / Пер с англ. – М. : Тривола, 1996. – 600 с.
5. Трофимова Н. М., Яремина Е. И. Самообразование и творческое развитие личности будущего специалиста // Педагогика. – 2003. – № 2. – С. 42 – 48.

Пучков А. Личностно ориентированное обучение как требование современности.

В статье рассматривается проблема развития творческого потенциала личности в контексте личностно ориентированного обучения. Раскрываются условия формирования мотивационной сферы личности и отдельные аспекты изучения ее психологической структуры. Дается анализ следующих парадигм профессионального образования: когнитивно ориентированной, деятельно ориентированной и личностно ориентированной, которые применяются при подготовке современных специалистов.

Ключевые слова: личность, творческий потенциал, мотивация, мотивационная сфера, обучение, образование, технология обучения, психологическая структура.

Puchkov A. Student-centered learning as the requirements of modernity.

The article considers the problem of creative potention development of the personality-oriented study. The article discloses the conditions of formation of personality motivation sphere and particular study aspects of its psychological structure. The analysis of the following paradigms of trade education is given

cognitive-oriented, active-oriented and personality-oriented, which are used at preparation of modern specialists.

Keywords: personality, creative, potential, motivation, motivation sphere, teaching, education, technology of teaching, psychological structure.

Король А.

ІНФОРМАТИЗАЦІЯ ЯК ЧИННИК ДЕМОКРАТИЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ЗНОСИН

Аналізується роль та значення інформатизації міжнародних зносин, що розглядається як чинник їх демократизації; підкреслюється, що інформація інспірує (ї стимулює) суттєві зміни в систему міжнародних відносин, сприяє їх трансформації у бік демократизації; автор виходить з того, що найважливішою умовою існування демократії є публічність політики, тобто гласність і відкритість будь-якої політичної дії; громадяни мають право знати про дії та наміри політичних сил, органів державної влади; вони повинні впливати на процеси створення і реалізації законів, якість роботи державного апарату, рівень освіченості і громадянської самосвідомості політиків, які приймають політичні рішення; остання повною мірою має реалізовуватись в системі міжнародних зносин; інформація робить міжнародні зносини відкритими, а тому інформаційне забезпечення міжнародних зносин є однією з головних умов їх демократизації.

Ключові слова: людина, політика, міжнародні зносини, культура, інформаційні ресурси, демократія.

Підкреслюючи роль інформатизації для розвитку системи міжнародних зносин, слід мати на увазі, насамперед, значення інформаційного ресурсу як чинника їх демократизації. Не заперечуючи традиційного вислову про те, що «володіння інформацією посилює володіння світом», зауважимо, інформація не тільки посилює владу, але й сприяє поглибленню взаємного порозуміння, зміцненню довіри, а відтак – демократизації міжнародних зносин як головної тенденції їх розвиток у сучасному глобалізованому світі. Зупинимось на розгляді цих процесів більш детально.

Проблемами впливу інформаційного суспільства та інформатизації на соціальні та політичні процеси займались українські (В. Даніл'ян, А. Колодюк, Є. Макаренко, О. Соснін, О. Губерський, О. Білорус) та зарубіжні (М. Маклюен, М. Кастельс, Ж. Бодрійяр, Дж. Най,